

ENTITATS I INSTITUCIONS SANITÀRIES DE LA CIUTAT DE TARRAGONA (S. XIX-XX)

Jesús Sabaté Fort

Introducció

La investigació històrica de la sanitat tarragonina té la seva base documental en els fons conservats en els respectius arxius, des del mateix del Col·legi Oficial de Metges fins als propis d'altres entitats sanitàries, passant pels més tradicionals arxius històrics, com, per exemple, l'Arxiu Històric (A.H.T.) de la xarxa d'arxius de la Generalitat de Catalunya, l'Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona (A.H.A.T.) i l'Arxiu de l'Ajuntament de Tarragona (A.M.T.), o les hemeroteques locals: hemeroteca de l'Ajuntament de Tarragona (H.T.) i hemeroteca de la Caixa Tarragona (H.C.T.); però hi ha també una altra font capaç de donar una informació bàsica per refer aquesta història sanitària de la ciutat: ens referim a les fonts bibliogràfiques d'alguns llibres que per la seva data d'edició han esdevingut quasi font documental. En aquest sentit s'ha volgut recollir per aquest treball algunes notícies referides a entitats sanitàries de la ciutat de Tarragona, espigolades d'un llibre que en el decurs dels anys conforma ja una bona catifa sobre la qual podem descabdellar alguns aspectes de la història de la medicina tarragonina.

El llibre emprat com a base documental en aquesta comunicació és *Tarragona Benèfica. Compendio histórico-práctico de las actuales instituciones benéficas*, del Dr. Francisco Vives Recasens, prevere, catedràtic de la Universitat Pontifícia de Tarragona i subdirector-administrador de l'escola de reforma *Asilo de San José*, imprès als tallers tipogràfics dels successors de Torres & Virgili, del carrer de sant Francesc, núm. 14, de Tarragona, l'any 1929; aquesta obra ha servit per a conèixer tot allò que fa referència a les entitats i institucions sanitàries, de les que es dona completa informació.

Tot i que en la relació de les entitats i institucions sanitàries tarragonines es podria seguir un ordre cronològic, s'ha triat l'ordre alfabètic, per tal de facilitar la seva localització de manera més ràpida. S'ha de remarcar que aquesta és la segona part d'un treball ja comunicat en la II Jornada d'Història de la Medicina de Reus i Comarques Veïnes, en què es feia referència a d'altres institucions de les comarques més meridionals, i ara el treball s'ha centrat sobretot a la ciutat de Tarragona.

Assemblea de la Creu Roja

Quant al seus orígens i finalitat, històricament i en l'aspecte general, a partir de l'anomenat Conveni de Ginebra, signat el 22 d'agost de 1864, els diferents governs establiren en llurs respectius Estats la benemèrita institució de la Creu Roja, amb la finalitat primordial de coadjuvar gratuïtament, en temps de guerra, a l'acció de la Sanitat de l'Exèrcit, i, en temps de pau, subvenir en socors de les desgràcies produïdes per sinistres i calamitats públiques, amb el suport de les accions de les autoritats governatives.

A Espanya, aquesta institució fou declarada d'utilitat i beneficència en tot el territori nacional mitjançant unes Reials Ordres dels Ministeris: de Guerra, el 6 de juliol de 1864, de Governació, el 27 de gener de 1894, i d'Ultramar, el 19 de juny de 1894. A partir d'aquestes dates la Creu Roja tenia capacitat jurídica per emprendre accions en la vida civil; gaudia del benefici legal de pobresa, amb franquícia postal i telegràfica i estava exempta de pagar determinats impostos oficials, com per exemple la contribució territorial i industrial. Com a entitat oficial depenia dels Ministeris de l'Exèrcit i de la Marina.

La seu central o Assemblea Suprema, es constituí a Madrid, i tutelava, emparava i protegia econòmicament totes les Assemblees locals establertes en les diferents localitats del territori espanyol.

Inicialment conformaren la base dels seus ingressos el 25 del 60% que corresponia a la Beneficència pública en concepte de les recaptacions dels recàrrecs sobre els drets de magatzement i paralització del material de les estacions ferroviàries, segons una Reial Ordre de 8 d'octubre de 1921, refrendada amb una altra de 29 de novembre de 1923; també li corresponia una part de la sobretaxa dels telegrams de luxe, segons Reial Ordre de 23 de gener de 1923, d'acord amb la següent proporció: un 10% per a l'Estat, el 20% per al Col·legi d'Orfes de Telègrafs, i el 70% que resta per a l'Assemblea de la Creu Roja; igualment participava dels beneficis d'un sorteig de la *Loteria Nacional*, el corresponent a la segona quinzena d'octubre de cada any, del que obtenia la meitat del producte líquid, mentre que l'altra meitat anava a parar, a parts iguals, al Reial Patronat per la Lluita Antituberculosa i a les entitats per a eradicar la lepra i combatre el paludisme, d'acord amb una Reial Ordre de 28 de febrer de 1924; i, finalment, una bona font d'ingressos fou també el producte líquid que s'obtingué de l'edició especial de segells que es posaren en circulació el 17 de maig amb motiu de l'aniversari del rei Alfons XIII, segons una Reial Ordre de 6 de maig de 1927.

A Tarragona, l'Assemblea local de la Creu Roja no es va reorganitzar definitivament fins al 13 d'octubre de 1895 amb motiu de les guerres de Cuba i Filipines. Més endavant, per una Reial Ordre de 1922, es fusionaren les seccions de *damas* i *caballeros*.

Pels voltants de 1929, l'Assemblea de la Creu Roja de Tarragona tenia el projecte de construir un edifici propi en un solar del passeig de la Reina Maria Cristina, adquirit l'any 1928 per 14.000 pessetes, i destinat a oficines i dispensari. Llavors hi havia a Tarragona uns 140 socis d'ambdós sexes i una Brigada Sanitària Urbana, formada per una companyia de sanitaris –*camilleros*–, amb la seva banda de cornetes i timbals, ciclistes, etc. Amb un total de 52 membres, sota les ordres del capità Josep Montserrat Domingo. L'edat per l'ingrés a la Brigada estava entre els 18 i els 40 anys, però s'ampliava fins als 50 pels qui volien reingressar, i s'havia de fer amb una instància acompanyada d'un certificat de bona conducta, expedit per l'alcalde de la ciutat, i tres

fotografies. Aquests sanitaris rebien una compensació econòmica pel seu servei quan coincidí amb l'horari laboral.

Entre els serveis més destacats de l'Assemblea local de Tarragona destaca: l'auxili donat als malalts procedents de la campanya de Cuba i Filipines des de 1895, que la va fer mereixedora d'una medalla d'or atorgada l'any 1900 per l'Assemblea Suprema; l'actuació en la pesta bubònica de 1899; la catàstrofe ferroviària de Riudecanyes de l'any 1906; l'epidèmia de còlera de la Riera de l'any 1911: hi va col·laborar amb un hospital de 20 llits; un altre hospital de 40 llits pels ferits en la campanya d'Àfrica de 1922; i la catàstrofe ferroviària del tren correu a Amposta, el 1926.

Els recursos econòmics de la Creu Roja de Tarragona procedien de la quota dels socis, dels donatius de l'Assemblea Suprema, d'alguna subvenció de l'Ajuntament —fixada en 600 pessetes anuals— i de la recaptació de la festa anual de la "bandereta", autoritzada per una Reial Ordre de 27 de juny de 1924, que s'alternava amb una altra recaptació cada sis mesos amb el nom de "festa de la flor".

El gener de 1924 l'Assemblea local de la Creu Roja de Tarragona organitzà una *Caja de socorros para camilleros* amb la finalitat de proporcionar als sanitaris un subsidi per malaltia, una assegurança en cas de mort i alguna millora més¹.

Beneficència de l'Excm. Ajuntament

«*Profesoras de Partos*»: d'acord amb l'article 210 de l'Estatut municipal, (que establia: «*Será obligatorio crear en los municipios de más de 15.000 habitantes un servicio municipal de Profesoras de Partos para la asistencia a familias pobres...*»), l'Ajuntament de Tarragona creà una plaça de llevadora amb un sou anual de 825 pessetes, amb l'obligació de prestar servei a totes les famílies pobres del *Padrón de Beneficencia municipal*. Ocupava aquesta plaça de llevadora, l'any 1929, Maria Susany.

«*Consultori municipal*»: també segons la legislació vigent, tots els ajuntaments havien d'establir i mantenir un servei d'assistència mèdico-farmacèutica per a les famílies pobres. A Tarragona aquest servei estava assistit per dos metges inspectors de Sanitat municipal, amb un sou anual de 3.630 pessetes cadascun i dos practicants amb l'assignació anual respectivament de 2.090 pessetes. L'any 1929 estaven al front del consultori municipal el doctor Josep Solé, encarregat del districte corresponent a les parròquies de sant Francesc, Santíssima Trinitat i Catedral, i el doctor Joan Mallafré, per a la parròquia de sant Joan Baptista i el barri del Serrallo, assistits pels practicants Francesc Salvat i Pere Francesc.

Per les despeses del consultori hi havia consignada una partida anual de 500 pessetes a més d'altres 1.000 pessetes destinades a les vacunes antiràbiques per aquelles persones mossegades per gossos. També cobria l'Ajuntament l'import de les receptes dispensades pels metges municipals, destinant-hi 5.000 pessetes. Finalment, figuraven en el pressupost municipal 6.000 pessetes per a la reorganització del Servei Mèdic de la Beneficència municipal, Casa de Socors i Dispensari municipal, i altres 300 pessetes pel pagament de les despeses dels infants nascuts en el terme municipal que estaven sota l'empara del Tribunal Tutelar de Menors, d'acord amb l'article 153 del Reglament d'aquest tribunal del 3 de febrer de 1928².

¹ Francisco Vives Recasens: Op. cit. pàgs. 125 a 129.

² Francisco Vives Recasens: Op. cit. pàgs. 150 a 153.

L'Ajuntament de Tarragona col·laborava també amb la Junta provincial de Sanitat i amb la Diputació provincial en el Dispensari antivenèric, del que es dona notícia tot seguit.

Dispensari antiveneri

Per tal de posar eficax remei al desenvolupament progressiu de les malalties venèries «verdadera plaga social, que no sólo afecta a la salud de los individuos, sino al vigor y porvenir de la raza», en virtut d'una Reial Ordre de 13 de març de 1918 s'aprovaren les bases per a la reglamentació de la profilaxi pública de les malalties venereo-sifilitiques, que comportaven un servei profilàctic de la prostitució, mitjançant algun dispensari on es posarien tots els recursos possibles per a combatre les infeccions venèries i altres malalties encomanadisses. A Tarragona, la Junta provincial de Sanitat fundà el gener de 1926 un Consultori antiveneri al carrer sant Domènec, que funcionava de 6 a 7 de la tarda els dilluns, dimecres i divendres, i de 5 a 6 el dimarts i dissabtes, sota la direcció del doctor Folch, assistit pel metge Joan Solsona.

El servei era absolutament gratuït per a tots els malalts que hi acudien i el pressupost es cobria amb les aportacions de l'Ajuntament, Diputació i Junta provincial de Sanitat, encara que, curiosament, una part de l'aportació d'aquesta Junta procedia de les quotes imposades a les cases de prostitució³.

Hospital militar

Des d'antic, tot i que Tarragona sempre fou una plaça militar estratègica, els militars no havien gaudit mai d'un hospital propi per a l'internament dels ferits de guerra, fins que durant la guerra de Successió, en temps de Felip V, es va ocupar amb aquesta finalitat l'hospital civil o «de pobres», administrat per una junta formada per membres de la cúria eclesiàstica i regidors del consistori municipal, passant els malalts de la ciutat a una casa propietat del convent de Ntra. Sra. de l'Ensenyança. Acabada la guerra de Successió, l'hospital no tornà a ser «civil» fins a l'any 1750, encara que reservant l'atenció gratuïta dels militars; però l'any 1809, amb motiu de la guerra del Francès i de les epidèmies que patí la ciutat, es dedicà tota una ala de la part occidental de l'edifici a hospital militar, i encara durant l'ocupació francesa tot l'hospital fou destinat a quarter general, habilitant-se llavors com a hospital militar i civil una casa propera a la capella de sant Pau, propietat del canonge hospitaler de la catedral, i la casa de l'ardiaca major, situada al pla de la Seu, actualment casa parroquial de la catedral. L'abril de 1814, després de la fugida dels francesos, l'hospital de sant Pau i santa Tecla de la Rambla Vella recuperà de bell nou la seva funció civil i militar, servit pel personal sanitari propi, i per una comunitat de monges religioses de sant Vicenç de Paül, a partir de l'any 1928⁴.

Hospital de sant Pau i santa Tecla

Les primeres notícies d'un hospital civil a Tarragona arrenquen del segle XII amb una fundació de l'arquebisbe Hug de Castelló (1164-1171); estava situat al costat del castell del Patriarca en el mateix lloc que ara hi podem veure la seu del Consell

³ Francisco Vives Recasens: Op. cit., pàgs. 57 a 60.

⁴ Francisco Vives Recasens: Op. cit., pàgs. 118 i 119.

Comarcal del Tarragonès; inicialment se'l conceixia com l'hospital de la Seu i s'ocupava preferentment dels eclesiàstics, llurs servents i altres persones dependents de la catedral. Posteriorment s'obriren a la ciutat altres institucions hospitalàries, com, per exemple, la Casa dels Sants, que era un hospital de leprosos situat a la zona de l'actual parròquia de sant Joan Baptista, però que va desaparèixer en el darrer terç del segle XIV; també a l'entorn de l'església de santa Maria del Miracle, pels voltants de l'any 1243, Joan de Castro fundà un hospital que l'any 1370 tenia uns deu llits; i encara en el segle XIV –any 1370– s'obrí un nou hospital proper al convent de sant Francesc, auspiciat més endavant pels cònsuls de la ciutat. Però el cert és que l'any 1464, degut a un cúmul de circumstàncies, es fusionaren l'antic hospital de la Seu i l'hospital nou de la ciutat, creant una entitat, ubicada en el mateix lloc de l'hospital de la Seu, que per disposició de l'arquebisbe Pere d'Urrea administrava ambdós capítols de la ciutat, el de la catedral i el municipal. Aquest hospital s'anomenà des de llavors –15 de desembre de 1464– Hospital de santa Tecla i començà a funcionar d'acord amb aquests prescripcions el dia 1 de gener de 1465.

Les necessitats de la ciutat feren petita, de seguida, aquella institució i fou l'arquebisbe Antoni Agustín i Albanell qui agafà la idea de construir un nou edifici en el lloc actual, de manera que les obres començaren l'any 1580 i ja l'any 1587 s'inaugurà la primera fase d'aquesta construcció, no completant-se la total edificació fins a l'any 1764, obrint-se llavors un parèntesi de reformes que, passant per les proposades ja en el període de la Mancomunitat de Catalunya, ha arribat fins als nostres dies.

L'any 1765 es fundà una capellania sota la invocació de l'apòstol sant Pau i de la protomàrtir santa Tecla a favor del capellà de l'hospital, que rep el títol de Prior, i d'aquí prové que des d'aleshores l'hospital sigui conegut amb els noms de sant Pau i santa Tecla.

D'acord amb les disposicions legals donades per l'arquebisbe Pere d'Urrea, l'administració de l'hospital anava a càrrec d'una Junta formada per dos capitulars de la catedral i dos regidors municipals, nomenats pels respectius capítols i sota el patronatge del propi arquebisbe. Era dependent també de dita administració la corresponent al cementiri de la ciutat.

L'any 1929 l'hospital de sant Pau i santa Tecla estava dotat amb uns serveis «*tan variados i perfeccionados y de un personal facultativo de tanta competencia, que la ciudad de Tarragona ha de estar orgullosa de contar con tal establecimiento benéfico, capaz de remediar y atender satisfactoriamente a todos los enfermos que ingresen*». En aquests serveis destacaven dues espaioses i higièniques sales de medicina i dues de cirurgia, una per a homes i una per a dones, diferents departaments per a tuberculosos i per a malalties infeccioses i agudes, i una sala anomenada de «*distinguidos y reservados de preferencia*», inaugurada amb una curiosa finalitat: «*Con la inauguración pues, de una sala, capaz para cuatro camas y de un departamento reservado para familias acomodadas que prefieran retribuir tales servicios, se solucionará, por lo menos interinamente, tal trascendental problema de caridad cristiana*» (?).

A finals de setembre de 1923, es donà una forta empenta al servei de cirurgia, fundat pel que fou el seu primer cap, el doctor Josep M. Güerri, fill de Tarragona; i per indicació del degà de la Junta d'administració de l'hospital, el doctor Josep Cartaña. El dia 9 de març de 1928 quedaren constituïdes les següents seccions a càrrec dels respectius facultatius, ajudats per una comunitat de Germanes de la Consolació, infermers i personal auxiliar:

Secció de medicina: Cap de secció, el doctor Battestini, ajudat pels metges Sans i Mallafré.

Secció de cirurgia: Cap de secció, el doctor Salvador Gil Vernet, amb la col·laboració dels cirurgians Guasch i Sastre.

Pediatria: doctor Veciana.

Dermatologia i Venereologia (en formació): doctor Solsona.

Oftalmologia: doctor Font i doctor Artal.

Otorrinolaringologia: doctor Torrents.

Radiologia i Terapèutica física: el doctor Torres Carreras, com a director del servei, i els metges ajudants Bosch i Delclós.

Radium: Cap de la secció, doctor Bosch, i el metge ajudant Delclós.

A la secció de Radiologia hi havia muntats uns aparells de radioscòpies i radiografies, i els seus serveis estaven degudament classificats d'aquesta forma: Radioteràpia profunda, Pantostat, Diatèrmia, Alta freqüència i Sol d'altura (raigs ultraviolats). També disposava l'hospital d'una apreciable quantitat de radium que s'utilitzava amb bons resultats en el tractament de diverses malalties.

L'ingrés a l'hospital es feia després d'un reconeixement del malalt pel metge de guàrdia, ordinàriament a les nou del matí o a les tres de la tarda; els malalts acollits al servei de beneficència havien de presentar els corresponents certificats de pobresa, però en els casos d'urgència i amb els transeünts més necessitats, evidentment, s'alleugerien aquests tràmits.

Era competència del metge de l'hospital signar l'alta del malalt, tot i que si la família reclamava un pacient abans de la seva completa curació, aquest feia constar en l'autorització de sortida que era a instància de la part interessada.

El cost de l'estada al l'hospital dels malalts de pagament era de 6 pessetes diàries pels de la sala de medicina i de 7 pessetes pels de cirurgia, i en el cas que s'ocupés un dels reservats de preferència la quantitat a abonar era respectivament de 9 i 10 pessetes. Els veïns de Tarragona tenien una rebaixa d'un pesseta en tots aquests serveis. Aquest malalts podien rebre visites tots els dies des de les deu a dos quarts d'onze del matí i de les tres a dos quarts de vuit de la tarda, mentre que la resta de malalts sols tenien com a dies de visita els dijous i els dies de festa amb el mateix horari anterior.

Per tal d'estimular la caritat, i així ajudar també a la bona marxa de l'hospital, el reglament intern de l'hospital permetia i fomentava el bon costum que persones dignes servissin el dinar i el sopar als malalts.

Constituïen fonamentalment les principals fonts d'ingressos econòmics de l'hospital: les rendes pròpies, que arrossegaven deixes testamentàries des de la seva fundació; els lloguers d'algunes dependències –l'ala de l'hospital militar, el Teatre Principal, el Cafè, etc.–; diferents llegats i donatius caritatius; i des del 22 de desembre de 1825 les rendes de l'administració del nou cementiri.

L'Hospital de sant Pau i santa Tecla, segons conveni amb l'Ajuntament de la ciutat, funcionava com a Casa de Socors durant la nit, entre les vuit del vespre i les vuit del matí, per suplir així les urgències que no podia atendre el Consultori municipal⁵.

⁵ Francisco Vives Recasens: Op. cit., pàgs. 134 a 148.

Junta provincial antituberculosa

Per tal de lluitar contra la terrible malaltia de la tuberculosi, mitjançant una Reial Ordre de 4 de juny de 1924, es creà sota la presidència de la reina Victoria Eugenia el Reial Patronat de la Lluita Antituberculosa d'Espanya, a través del qual s'organitzaren en totes les capitals de província unes juntes provincials i municipals amb competència sobre tot allò referent a la profilaxi de la tuberculosi, com per exemple la higiene de les vivendes, tallers, fàbriques i altres locals de vida col·lectiva, i la inspecció sanitària dels productes alimentaris i de les begudes.

A Tarragona es reorganitzà aquesta Junta el 9 de gener de 1925, tot i que ja venia funcionant des del 21 de novembre de 1908 en virtut d'altres disposicions anteriors.

Amb data del 18 d'abril de 1927 s'instal·là un dispensari antituberculós en els baixos de l'Ajuntament sota la direcció del doctor López Comas, amb l'ajuda dels doctors Sans i Bosch, i amb el doctor Folch com a cap del laboratori.

En el dispensari s'atenia al públic gratuïtament tots els dimarts, dijous i divendres d'onze a dotze del matí, dedicant també una especial atenció als familiars dels malalts per tal d'evitar el contagi.

Des de l'any 1927 s'organitzava cada estiu una colònia marítima escolar dirigida a aquells nens més necessitats d'un tractament preventiu de la tuberculosi, i a partir de l'any 1929 s'amplià aquesta mesura a un grup de nenes vigilades per una mestra.

Com a membres mèdics de la Junta destaquem la presència dels doctors Joan Sans i Anicet Puigdollers⁶.

Sanatori marítim

La història dels sanatoris marítics comença l'any 1791 amb la primera d'aquestes institucions fundada prop de Londres, a les costes de Margate, per l'insigne metge Lettson; a partir d'aquell any a Anglaterra se'n construïren més de cinquanta.

Alemanya va construir el seu primer sanatori marítim a Necklenburg el 1789.

A França i Itàlia no s'inicià aquesta activitat fins al 1856: amb els de Berc, Hendaya, Arcachon, etc., i sobretot el famós de Zuydcoote (Dunkerque) a França, i els de Via Regio i Porto d'Ostia a Itàlia.

Espanya va conèixer el primer sanatori l'any 1892 fundat a Xipiona (Cadis) per l'empenta del doctor Tolosa Latour; després s'inauguraren el 1910 els de Oça (La Corunya) i Pedrosa (Santander), i el 1923 el de Malvarrosa (València); finalment la Diputació de Biscaia va construir el 1919 el de Gorliz.

Aquests antecedents, i degut a la benignitat del clima i a la situació avantatjosa de la ciutat de Tarragona amb unes immillorables platges per tot el seu litoral, van moure les autoritats sanitàries i benèfiques locals i provincials cap a un projecte de prevenció dirigit a tots els nens escrofulosos i pretuberculosos. Així doncs, pels voltants de l'any 1920, la Junta de la Casa provincial de Beneficència, amb el suport del llavors delegat de la Mancomunitat de Catalunya, Francesc Puig i Alfonso, inicià les gestions per la construcció d'un sanatori marítim i a l'efecte adquirí per 70.000 pessetes, procedents del llegat de Lluçia Smith i Vilardaga, uns terrenys pel seu emplaçament, tot i que la dissolució de la Mancomunitat retardà la realització de l'obra, obra que va emprendre una anys després

⁶ Francisco Vives Recasens: Op. cit., pàgs. 55 a 57.

el Govern central de l'Estat, segons una Reial Ordre de 27 de desembre de 1926, a través del Ministeri de la Governació, al front del qual hi havia Severiano Martínez Anido. Aquest terreny, amb una superfície de 83.461 metres quadrats, està situat al nord de la ciutat i a uns 2.500 metres del centre, entremig de dues platges –la Rabassada i la Sabinosa–. Del projecte definitiu se n'encarregà l'arquitecte, mort recentment, Francesc Monravà, i les obres començaren finalment el gener de 1929.

La finalitat de l'esmentat sanatori era la pràctica de la cura d'aire, de mar i sol, que la ciència mèdica recomanava com a molt bona per al tractament de determinades malalties com, per exemple, el raquitisme, l'escròfula, la tuberculosi local externa, i la tuberculosi incipient, segons unes comprovacions fetes primer pel metge anglès Ricard Russel, experimentades més endavant en aquells casos exposats al lliure ambient de platja, als banys i a una bona alimentació, que donaren un excel·lent resultat en el tractament de les lesions escrofuloses, enfortint a més la salut dels infants.

L'objectiu inicial d'aquest sanatori era funcionar amb un doble servei: a l'estiu, com a colònies «Preventori» amb grups escolars; i durant tot l'any, com a «Sanatori» o «Infermeria». Per tal d'obtenir el millor rendiment, el conjunt es distribuïa en diferents pavellons aïllats i amb les corresponents separacions de sexes, d'acord amb aquesta classificació: dues infermeries, un pavelló d'ingrés, un pavelló central, quatre colònies escolars, el menjador, un dipòsit de cadàvers, i la porteria.

Cada infermeria estava dotada d'una magnífica terrassa, amb tres dormitoris i diverses dependències complementàries, disposat tot perquè els malalts poguessin pendre el sol, deslliurar-se'n de l'exposició excessiva i trobar aixopluc de les pluges i tempestats; comptaven amb 30 places per malalts en règim normal, 16 pels de règim limitat, i dues habitacions més amb dos llits i un, respectivament, per a malalts en règim d'aïllament.

En el pavelló central o «Llatzaret», hi havia dos dormitoris amb 4 places cadascun, un menjador, una terrassa i una secció d'hidroteràpia especial; allí s'instal·lava el malalt en arribar al sanatori per tal de passar unes proves i investigacions amb la finalitat de assenyalar-li després el règim a seguir.

El pavelló central estava destinat als serveis generals del sanatori; a la planta baixa, s'hi trobava el servei d'alimentació, amb la cuina, la sala de màquines, la sala de desinfecció, els rentadors i el rober, la sala d'hidroteràpia, etc., i els propis serveis d'administració i direcció; en el pis principal residien tots els serveis clínics, com el laboratori, radiografia, fotografia, consultoris, farmàcia, quiròfan, sala de cures, etc.; en el primer pis les sales dels operats i els departaments per al metge de guàrdia, el capellà i la comunitat religiosa, i en el segon s'ubicaven els departaments per a la resta del servei i una infermeria amb dormitoris aïllats.

A les colònies escolars d'estiu, es a dir el «Preventori», s'hi destinaven quatre pavellons aïllats de la resta, amb capacitat per 25 llits cadascun, un local cobert per als dies de pluja, una secció d'hidroteràpia i una infermeria, tot tenint, però, en compte que l'activitat d'aquestes colònies es desenvolupava a l'aire lliure, de manera que el camp i la platja feien de gimnàs, d'escola, de biblioteca i de sales de repòs i de recreació.

El pavelló del menjador servia també com a capella i com a local per a recreació coberta.

Quant al dipòsit de cadàvers, amb una capacitat per a tres o quatre cadàvers i situat en un petit pavelló proper a l'entrada principal, tenia també una sala d'autòpsies i un laboratori per a fer les preparacions microscòpiques, així com una dependència pels metges.

Finalment la porteria era un altre edifici petit destinat per a vivenda d'una família.

L'ingrés al sanatori de qualsevol nen o nena de tot Espanya es feia mitjançant una instància tramesa a nivell particular o a través d'alguna institució –Diputació, Ajuntament, Societat, etc.–, condicionada per l'edat, entre els dos i els setze anys, i l'afecció de tuberculosi local, principalment malalties osteo-articulars, ganglionars i del peritoni; quedaven exclosos els malalts amb tuberculosi pulmonar oberta.

Les despeses, tant pel que fa al viatge, com per la pròpia estada, anaven a càrrec dels sol·licitants i el cost per dia era de 3'50 pessetes a l'infermeria i 3 pessetes a les colònies⁷.

Índex d'entitats i institucions sanitàries tarragonines (s. XIX-XX)

Per ordre alfabètic:

Assemblea de la Creu Roja

Beneficència de l'Excm. Ajuntament

Professores de Parts

Consultori municipal

Dispensari antiveneri

Hospital militar

Hospital de sant Pau i santa Tecla

Junta provincial antituberculosa

Sanatori marítim

⁷ Francisco Vives Recasens: Op. cit., pàgs. 9 a 17.